

voluntati solius imperantis. Ergo 1) impediendz factiones, ubi enim ha, ibi scifte sunt voluntates, & cum imperans utriusque factio favere nequeat, alterutram sibi adversam habebit, 2) coitiones ci-vium, qua & heretix, conventicula, prohibeantur, sunt enim ha medium & caufa factiorum; qui effectum non vult, nec causam velle debet; Romanorum curæ, ne heteria fiant, Christianorum persecutio-nes, PLIN. Epist. X, 97. 3) ne sit res publica in re publica, ita enim plane dis-solvitur res publica; ubi quodam membra a re publica non dependent, ibi non amplius est una res publica: hinc patet ratio, cur licet dictatores aliquando dixerint Romani in re trepida, non tamen prius ad-quieverint, quam & adverius hos valeres jus extrema provocatio[n]is ad populum.

S. XIII.

Duodecimum officium est, virtutem ci-vium armorumque peritiam alere, nam 1) hoc requirit finis rei publicæ, securitas externa; 2) serum nimis est, de ea re cogitare, ubi jam Hannibal ante portas; 3) infida semper pax in statu naturali est, ergo in promptu semper debent esse arma militeque, qui arma rite gerant; hinc sequitur, a) ut in promptu esse debet apparatus necessarius, munimenta, arma, comneatus, b) ut aratum bellicum re-de se habeat, c) ut semper iustus sit mi-litum numerus, sive lectorum, sive merce-nariorum, sive sociorum, prout rei publi-
ca forma admittit; 4) ut vicinorum con-filia

silia & vires diligenter exploret, quod optima sit per legatos ordinarios; 5) foedera ut contrahat cum iis, quorum eadem est utilitas, alias parum constans erit foedus, & dissipabitur justo citius, vel sine fructu erit ob conventiones de pace particulares.

C A P U T XII.

De Legiis Civilibus in Specie.

§. I.

Praediximus supra, de singulis iuribus majestatis potioribus acturum seorsim auctorem; id jam praefat sequentibus capitibus, & quidem hoc capite de legibus & imperantibus circa eas officio differit, & quidem 1) quid principi licet circa leges natura-les, §. 3.7.4.) quis legum effellus? §. 8.5.) quid iussus imperantis, & quomodo a lege dif-ferat? §. 9.

*Legi civili auctori est decretum summi imperantibus civilis, per quod civibus injun-gitur, quid in vita civili facere, quidve omittere debeat. Decretum; rectius praecep-tum, decretum enim subditos non obli-gat, sed promulgatio. Summi imperantis; ergo non magistratus, quorum decreta valent inter partes, non in re publica universa; & quamvis aliquando edant magistratus etiam decreta communia, *gemeine Bescheide*, illa tamen non verlantur circa novum jus, sed tantum circa formalia processualia. Is*

vita

vita civilis; huc differentia legis civilis ab aliis legibus, nam lex naturae in specie non supponit vitam civilem, sed humanam, cum vero lex doceat, quid facere, quid omittre debant cives, consequens est, ut lex sit vel *præceptiva*, quæ quid verae vel prohibet, e. g. ut rustici operas præfent dominis, vel ne vasilli inconsulto domino prædia vendant, vel *permisiva*, quæ libertatem civibus integrum relinquit, e. g. ut cuique licet ultras legitimas accipere. Hæ quoque verae sunt leges, quia obligant concives, ut concivem non turbent exercitio hujus legis.

§. II.

Sed majoris quoque momenti est divisa altera, quod lex civilis sit vel *respetu auctoritatis*, quæ quidem alterius sunt originis, sed auctoritatem civilem ab imperante accepentes; hinc multæ leges origine sunt juris naturæ, e. g. de homicidio, furto, adulterio, &c. multæ sunt originis peregrinae, veluti apud nos jus Romanum, jus Wysbiente, apud Romanosjus Graecum in XII. tabb. expreßum, sed auctoritatem in re publica habent haec leges a summo imperante; vel *ratione originis*, quæ originem suam ab ipso summo imperante habent, e. g. ne liceret de alimentis transfigere, ut quarta Falcidia legatis, Trebellianica fidei-commissis detrahatur, ne merces quædam verita invehatur in rem publicanæ. In illis non præceptum, sed sanctio penalis ab imperante est; in his utrumque non alium auctorem habet, quam principem; hoc initio sta-

statim est lex, illud aliquando initio non est lex, sed sententia privati, quæ tamen auctoritate summi imperantis vim legis accipit, e. g. leges Ulpiani, Papiani, Pauli, &c.

§. III.

Jam, quid licet imperanti circa leges naturales, dispiciendum. Multas leges juris civilis esse ex jure naturæ & gentium, jam ULPIANUS noster L. I. *de iustit. & jur. obser-*
vavit; ergo statim queritur, ad quid opus sit illa repetitione, ut nempe jus naturæ & gentium novis legibus civilibus ab imperante inculetur, quidquid enim natura jam cognitum est, id non indiger nova promulgatione? Sed 1) non omnes homines in re publica actu ratiocinantur, quid juris naturæ sit; multi, quin plurimi consuetudine peccandi eo perveniunt, ut parum astiment præcepta illæ naturæ, ergo imperans illa repetere & promulgare tenetur, e. g. nefanda crimina quis pro licetis habet, veluti Venerem nefandam; 2) quamvis quidam generalia juris naturæ præcepta teneant, facile tamen in circumstantiis specialibus, & adlicatione illorum præceptorum ad has circumstantias falluntur, opus ergo est explicazione & determinatione ejus modi casuum difficultiorum, e. g. quounque se porrigit moderatamen inculpatæ tutela; 3) quamvis jus naturæ nil nisi iustum inculcat, illud tamen parum efficaciz & auctoritatis esset habitum, nisi accederet sanctio penalis, quæ 2 solo principe est vel summo im-

peran-

perante, poena ergo addenda, SENEC^a, de ira, II, 27. quam angusta res est, ad legem bonum esse? quanto laxius officiorum patet, quam juris regular? quam multa pie-
tas, humanitas, iustitia, fides exigunt? que omnia sunt extra publicas tabulas. Ha-
 vero leges, quibus tantum juris natura le-
 ges repetuntur, id habent singulare, a) quod subdit*i* fuit inexcusabiles, si violent,
 nec ignorantiam juris pretendere posint, b) quod poena remitti, vel prin-
 ceps dispensare nequeat, quamvis c) pœ-
 nam, si iure divino non statuta sit, mi-
 nuere possit.

5. IV.

Hoc ut rectius intelligatur, auctor de-
 nio recenset legis partes, quod constet
 precepto & sanctione poenali; prius do-
 cet, quid faciendum omnitudine sit;
 posterius, quid mali immineat, si prece-
 pto pareatur. Jam jus natura habet quidem
 sanctionem poenalem generalem:
 nisi hoc feceris, Deum offendes, isque
 ultor & vindex erit, & eum quidem
 omniscium; & catenus lex est perfecta,
 immo omni humana perfectior, quia hu-
 manum legislatore*i* de cepturos sperant
 improbi, quod de Deo sperare non possunt.
 At jus tamen illud speciale pœnam non
 definit, nec eam delicta statim secuturam
 predicit, potius experientia docet, lenta-
 mente Dei vindictam, quia tanta est ejus boni-
 tas, ut spatii plus latius ad reflexionem in-
 dulgeat, & catenus hypothetice imperfectum
 est

est jus natura, adeoque suppleri hunc defec-
 tum debet imperans, & addere sanctio-
 nem poenalem, sive a) ut poenam deter-
 minet, que tunc vocari solet poena ordi-
 naria, sive b) ut eam arbitrio judicis defi-
 niendam relinquat, que poena arbitratia
 vocatur; illi locus est in negotiis, que
 uniformes habent circumstantias a legisla-
 tore expressas, e. gr. qui hominem dolo-
 malo occiderit, gladio percutitor; huic,
 ubi tam diversa sunt negotii circumstan-
 tiae, ut generale quid statui nequeat, e. g.
 in criminis falsi. Absurda HOBESIT doctrina,
 de cive, cap. 14. §. 10. omnia esse juris
 naturae que principi Princeps, & c. 6. §. 16.
 principum esse, crimina pro libitu definire.

5. V.

Non solum autem poenis jus civile mu-
 nit leges naturales, sed & actiones iis ac-
 commodat; *actiones* sunt media persequen-
 di ius suum in iudicio; tales actiones ius
 naturae nullas prodidit, quia illud & homi-
 nes extra civitatem obligat; hinc videmus
 pacta, quamvis iure naturae servanda sint,
 non tamen produxisse apud Romanos actionem,
 quia leges Romane civiles nullam
 ei accommodaverant. Ubi medium non
 est persequendi ius suum in iudicio, ibi
 nec est obligatio perfecta, ergo ius natu-
 ratotum, fractiones non essent proditae, in
 civitatibus esset imperfectum. In civitatibus
 dico, nam extra civitates alter alterum sine
 actione per vim bellicam cogere, & ius
 suum persequi posset. Imperantis ergo est,

1) ex negotiis jure naturae inculcatis dare actiones, 2) iis certa dare requisita, ut, locum habeant, nec ne, adpareat, e. g. ut hypothecaria in immobilibus non sit in Saxonia locus, nisi jus pignoris publice & judicialiter constitutam, ut de emto agi non possit, nisi pretio soluto, 3) ut prescribatur, quid ex quo vis negotio peti possit, e. g. an accessiones, an fructus, & quinam? an percepti, an percipiendi, an extantes an consumti, an uluze, & num ex a tempore litis contestationis adjudicande? qua in re singularis & admiranda est iuris Romani sapientia.

§. VI.

Præterea id liceat summo imperanti circa leges civiles, ut possit negotiis jure naturæ præceptis vel permisis certum tempus, modum, locum & personas adsignare, easque circumstantias boni ordinis causa definire, quas non definitus jus N. e. g. jus N. procul dubio præcipit, ut justitia administretur, at non præcipit, quando, quomodo, a quibus præcise personis id fieri debet; itaque has circumstantias determinat imperans, præcipiebat quibus diebus & horis, a quibus personis & magistratibus jus dicendum erit, quo ordine processus instituendus, quo media exequendi adhibenda, &c. Hæc origo ordinationum processus judiciorum, in quibus duo extrema cavenda, 1) ne nimis anxiæ omnia formulatis, fatalibus, ac minutis adstringantur, 2) ne nimis multum relinquantur judicis &

liti-

litigantium arbitrio. Ut enim prius processum immortalem reddit: ita posterius occasionem dat justitiam pro adfectu administrandi, lites protractandi, tumultuarie procedendi. Nostro seculo ea de re disceptatum adcurate, quomodo brevior fisi debet processus, sed plerique morbi originem non intellexerunt, num in advocatis, an in judicibus, an in juris incertitudine, an in forma processus querenda sit, quod ante omnia expedientum erat.

§. VII.

Principi porto fas est, negotiis jure naturæ alias introductis certam formam dare, quam exigere videtur reipublicæ salus. Ita 1) mptia sunt juris naturæ, quomodo autem & qua forma illæ fieri debeant non præcipit, hinc leges civiles addunt formam & ritum; 2) contractus sunt iuris naturæ, at leges civiles addunt contrahendi formam, e. g. stipulationem, magistratus in oppignorationem rerum immobilium consentium; 3) si statuamus, eram testamento esse juris naturæ, de quo tamen merito dubites, quot ritus testatoribus præscriptis jus Romanum? Hæc omnia jus civile superaddidit iuri naturæ. Cur vero? Rident hæc nonnulli, sed ipsi desiderandi, nam a) eo ipso discernere voluerunt veteres, serione ac perluciente quid actum sit, e. g. ad promittendum facilime ruunt homines, etiam inter pocula; serione id factum, ex stipulatione judicabant; b) occurrentum eo ipso fuit falso; quam facile

T 2 mu-

retrahentur, vel plane supponerent testamento, nisi tot opus esset follementibus; c) ea est hominum indeoles, ut iis maxime capiantur, que in sensu incurruunt; itaque necio quid venerabile inesse censem riibus & ceremoniis, adeoque & sanctiora putant negotia follementar & ex formula contracta, quam que sine follementate inveniuntur, e. gr. nuptias sollemnes coram facie Ecclesiarum initas; 4) ritus ejusmodi publicum testimonium præbent, aliquid rite factum gestumque esse; sic nemo dubitat, eos in justo matrimonio vivere, quorum nuptiis accessit beneficio fæderatilis. Quare facile intelligitur, cur Romani publice privatimque omnia egerint ex formula & cum certis ritibus; ita enim follementar jurabant, bella indicebant, fœdera contrahebant, viatos in deditiōnem accipiebant, judicabant. Conf. Syllog. opusculor. exercit. X de jurisprudentia veterum Romanorum formularia, pag. 431. seqq.

S. VIII.

Jam de legum effectu, qui ex earum natura facile intelligitur: cum enim jus sit legislatori præcipere, vi relatorum officium subditorum erit obtemperare, adeoque effectus legum est obsequium, sine quo etiam frustaneæ essent leges. Obsequium hoc i) non modo ex jure natura fluit, quod magistratus obtemperate jubet, verum etiam 2) ex pacto, nam dum confondere subditum in alterius imperium, confundisse etiam in obsequium censentur. Objici posset, id primos tantum fecisse cives; in

in rem publicam coaluerunt? Sed 1) pacta etiam heredes obligant, 2) qui in republica vivunt, & in ea permanent, tacite ea pacta rata habent. Jam obsequium istud est duplex, a) *externum*, quando quis lege præcepta facit, prohibita omittit, quamvis id non faciat libenter, sed invitus fortassis ex metu & formidine poenæ; b) *internum*, quando quis legibus paret ex virtute, libenter vero. Quale ergo exigitur obsequium? Sufficere plerique putant externum, quia 1) imperans de interioris judicare non potest, 2) ejus parum intereat, libenter officium faciant subditi, an coacti, modo faciant. Sed id verum est, si ad imperantem respicias, qui omnino a subditis nihil aliud exigere potest; quodsi vero respicias ad Deum, 1) is & interiora hominis perspicit, 2) semper in lege sua exigit obsequium internum; hinc Apostolus nos jubet parere magistratu consientia causa. Utilitas hujus questionis in eo se exserit, ut refellere possimus hominum errorum, qui peccando contra leges civiles poenæ quidem civilis reos esse esse fatentur, at conscientiam eo ipso sellisse negant, quasi non sit contra conscientiam refragari præcepto juris naturæ, que jubet, magistratu ut pareamus.

S. IX.

Superfunt iussa summorum imperantium, que a legibus differunt, quod leges sint præcepta universalia, omnes cives obligantia, iussa vero specialia, que unum

tantum vel alterum, ad quos diriguntur, obstringunt; leges sunt præcepta perpetua valitura tamdiu, donec a Principe ipso abrogentur, iussa vero actum transuentem spectant, e. g. jubet Princeps carnificem, ut sententiam exequatur; leges obligant cives indistincte, iussa præcipue ministros, adparitores, officiales &c. Jam queritur, an & Principis iussibus sit obedientum? procul dubio, quia eadem est ratio, imperanti parendum, sive omnibus, sive unius quid injungatur. At de iniquis iussibus potissimum quæstio est, an & illis parendum? Distinguunt auctori, an factum proprium injungat, an sui facti executionem: priore casu non parendum esse monet, posteriore autem obsequium omnino deberi, e. g. non parendum erat obstetricibus Ægyptiis, quum iuberentur Israëlitarum infantes occidere, parendum autem est carnifici, si iuberet sententiam exequi. Enimvero id falso; si enim Princeps jubeat exequi sententiam, de cuius iniquitate convictus sum, 1) magis obedientum Deo, quam hominibus, 2) nec quicquam agere posset contra conscientiam, immo 3) ne realis quidem est illa distinctione; quidquid enim jubeat Princeps, semper exequitur subditus Principis sententiam, seu exemplo obstetricum Ægyptiarum patet. Nos potius respondemus, distinguendum esse inter iussa aqua, & iniqua; illa abscisse exequenda, in his subdistinguendum, utrum manifesta sit iniquitas, an occulta: illo casu plus obsequii debetur Deo, quam homini; hoc

recte

recte obsequium præstatur, maxime ubi is qui quid facere jubetur, nec tenetur, nec potest de aquitate vel iniquitate iussus judicare. Sic carnificis judicii res non est, an sententia justa sit; militum gregariotum captum superat quaestio, bellum justum sit, nec ne, militet ergo. At contra conscientiam dubiam nihil agendum? Resp. omittat ergo actionem, si in ejus arbitrio sit; si minus, aut agendum, aut patiendum erit.

C A P U T XIII.

De Jure vita & necis.

§. I.

Jus vita & necis est jus majestatis, quod sumimus imperans exigente reipublicæ salute etiam in vitam civium exerceat; neque enim hic nobis intelligi promiscuum occidendi licentiam, aliquoties monuimus. Posset quidem videri, hoc jus imperanti minime adserendum, quia fini & scopo rerum publicarum plane videtur contrarium, finis enim reipublicæ est securitas interna & externa, nihil vero magis in tuto esse cupimus, quam vitam nostram, qua nihil est carius, ergo imperantis erit, vitam tutam prestare, non eam erigere. Sed distinguere inter finem simpliciter, & secundum quid talen, qui saxe sibi contrarii esse possunt, e. g. finis medicina est

T 4 con-

conseruatio vitæ & sanitatis, & tamen aliquid membrum labi correpium

Euse recidendum est, ne pars sacerdotalis trahatur.

Ita simpliciter finis imperantis est securitas civium, si vero ea aliter obtineri negqueat, etiam quorundam mors, ut tota conseretur. Probari id facile potest: a quo exigitur finis, ei & media concedenda: ab imperante exigitur finis, securitas interna & externa; ergo eidem concedenda media; non alia vero sunt, quam potestas in vitam civium; ergo hæc imperanti concedenda. Postremum dubio caser, externa securitas non aliter præstatur conseruatorque, quam per bellum; bellum sine vita periculo geri non potest, ergo imperans vitam civium potest periculo exponere. Deinde securitas interna non aliter paratur, quam e medio sublati iis, qui illam turbant & inemendabiles sunt; indulgendum ergo principi, ut turbatores reipublicæ & medio tollat suppliciisque adficat. Ex quo facile patet, duplaci modo imperanti competere jus vitæ & necis, 1) *indirekte*, ut eos per bellum possit periculo mortis exponere, §. 2. 2) *direkte*, ut noxios possit supplicio capitali adficere, §. 3. ad fin.

S. I. L

Indirekte exercet Princeps jus vitæ & necis, dum cives expónit periculo mortis, quod tempore belli sit, quia enim bellum non geritur sine milite, præliis, & violentia, hæc omnia autem cum periculo

vitæ

vitæ conjuncta sint, opus est potentia cives armandi, adversus hostem ducenti, prælia committendi, urbes oppugnandi, que omnia sine periculo non sunt. Hinc imperanti est 1) jus delectum habendi vel conscribendi milites, & quidem, ubi militia levata est, promiscue cives omnes, quod Deum ipsum in republica Hebraeorum probabile videmus; ubi mercenaria, eos, quos militiae aptiores videt, quam aliis officiis; ubi tamen periculi magnitudo id suadet, nemini defugiendum est officium defendendi communem rem publicam; 2) militem femei lectum recte exponit periculo, veluti in stationibus periculis collocando, in conflictum duendo, in cuniculos mittendo, & quidem 3) ut pereant potius, quam statim deserant; sic Leonidas cum copiis suis apud Thermopylas periiit, modo id reipublica salus exigat; 4) ergo & fugam, & timiditatem militum tanto gravius coercere potest, quanto majore cum periculo reipublicæ ea vitia conjuncta sunt. Sed aliud est periculo exponere militem, si id exigit reipublica salus, aliud propriae mandare; nam 1) priori causa moritur quis ex officio, quia miles est, viatoris; hiemoritur extra officium tanquam desperatus manus propria, 2) ibi providentia divina se commitit, hic de providentia divina defperat, 3) ibi vere consilii reipublicæ ad extremum halitum pugnando, hic non consulit, unius enim hominis vita pluris est, quam jactura arcis vel navis, 4) principi

T 5 jus

jus est in vitam, non in animam hominis. Et valde dubium est, immo vix credibile an salva possit esse anima, quæ tale consilium capit.

S. III.

Direlle jus vita & necis exercet imperans, quoties scleratos inemendabiles supplicio capitali adscicit, hinc agit auctor 1) de natura penarum, §. 3, 5. 2) eorum causa & fine, §. 6, 10. 3) quamnam delicta in civitate punienda, §. 11, 15. 4) quomodo fieri debent pena estimatio, §. 16, 19. 5) an quis & alieni delitti paucam ferre debat, §. 20.

S. IV.

Quid ergo pena? Retinuit auctor definitionem GROTTI: *puna* est malum passionis, quod infligitur ob malum actionis; sed iam supra monuimus, addendum esse: *a superiori*, aut definitionem esse falsissimam, quin & multis inde errores nasci; nam 1) inde sequitur, justam esse vindictam propriam, civium rebellionem, tumultus, 2) inde Grotius ipse haustis doctrinam absurdissimam, penam gentis improbe esse cauillam belli justificam, adeoque populum possit akerum bello persequi non ob aliam cauillum, quam quod delictum admirerit. Ita licere sibi putarunt Hispani, petere Americanos, qui in se nihil admirerant, quia erant idololatria, barbari, quam bellum cauillum ipsi cordationes Hispani detestabantur; quis Hispanos superiores constituit Americanis? Vid. BUDET Diff. de expeditionibus cruciatis. Est ergo

ma-

malum, adeoque in eo consistere debet pena, quod delinqens pro malo reputet; hinc & que absurdum est pena relegationis furibus inficta, quam suffocatio in aquis cancero a cibibus, nefcio cuius oppiduli, dictata. *Passionis*; objicitur, ponam in actione quoque consistere posse, ex. gr. si quis damnetur ad operas publicas? Resp. tunc non actionem esse penam, (eadem enim agunt homines innocentissimi pro diurna mercede, quos ideo puniri non dixeris), sed fensionem ingratam, adeoque passionem, quæ ex eo immodico labore refutat. *Infligatur*; invito itaque penam infligenda, id est, talis, quam reus a te amolietur, si possit, nam alias sepe contingere videmus, ut dannati magna animi alacritate supplicium subeant. Ob malum alienum; ergo correlata sunt delictum & pena, quæ se mutuo ponunt & tollunt, ac proinde martyrum cruciatus non fuere poenæ, quia nihil deliquerant; multo multo minus, qui bello occubunt, penam subiisse dicendi sunt. *A superiori*; ergo pena non est, sed injuria, quæ infligitur ab iis, quibus jus non est puniendi, e. g. vindicta privata, fedatio, tumultus. Itaque facile patet, a pena quam maxime differre reparationem damni; hac enim quidem ex delicto vel mala actione itidem nascitur, sed ex alio fundamento. Ad penam quis obligatur, quia leges violavit, id quod vocamus *ratum*; ad reparationem damni ob detrimentum alteri illatum, quod *lesionem* vo-

T 6

ca-

444 Lib. II. Cap. XIII. De Jure
causas, hinc & unum alterum non tollit; potius argumentum est: ubi conjunctæ sunt causæ, ibi & effectus conjunctum adesse oportet: in omni delicto conjunctæ sunt causæ, reatus, & Iæsio; ergo & effectus conjunctum adesse necesse est, puta poena & damni reparatio.

S. V.

Ex quo facile patet, poenis tantum locum esse in statu civili, non in naturali: sed enim deficit superior, ibi & deficit poena, per definitionem §. 4. datam: in statu naturali deficit superior; ergo & poena deficit, scilicet humana, divina enim & in statu naturali locum esse nemo dubitarit. Vid. GAOZ. de jure. test. & par. II. 2. Itaque 1) jus poenias indulgendi non habet privatus. Objiciunt exemplum zelotarum, cuius exemplum dedit Pinedas, Numer. XX, 7. segg. itemque exemplum vindicis sanguinis addit. MACHAB. XV, sed non est quodlibet, an magistratus possit jus vindicandi privatis permittere, quod nemo negat, & notum est, legibus etiam Romanis forem nocturnum licere occidere; sed quodlibet est, an privatus, qua privatus, jus puniendo habeat; id quod omnino negandum. Conf. BUDDEI Diss. de jure zelotarum in gente EBRIÆ 2) poena non subjectus est populus liber, nec id jus puniendi sibi quisquam vindicare potest, nisi populus sit pars reipublicæ. Sic Israëlitæ in poenam aggressi sunt Benjaminitas, quia ob nefandum crimen satisfactionem negabant Judais, erant enim Benjaminitæ tribus & pars reipubli-

cæ

ca Israëliticæ; 3) multo minus rex sive a populo, sive ab extraneo puniri potest; hinc detestandum facinus populi Anglicani Carolum I. obtuncantis, multoque magis detestandum supplicium Conradini Hohenstaufi a Carolo Andegavensi inflictum, de quo singularia quedam habent GUNDLINGIANA, in Diss. de Conradino; iure victorice uti potest vicit, non iurisdictione. Ipsi Romani hac in re absurdii, qui Reges & Dukes in triumpho ductos securi persecuerunt. Atqui Israëlite reges devictos suspenderunt, aliisque poenis satis truculentis adfecerunt? Resp. id Deus iussarat ob idolatriam & immania crimina, quæ perpetrarant; quod vero Deo, supremo judici, licet, id non statim hominibus conceditur. Sic facile intelligitur, cur Cainum ob parricidium nemo puniverit, vixit enim in statu naturali, adeoque neminem habuit superiorem. Objici posset, vixisse adhuc Adamum, eum vero tamquam caput & principem familiæ suæ id crimen jure potuisse vindicare? Sed quis credit, Cainum tantæ ætatis virum adhuc in patria potestate vixisse, quæ jure naturæ cessat, simulac non amplius opus est educatione?

S. VI.

Hactenus de natura poeniarum: sequitur carandum causa & finis, quem auctor considerat: 1) negative, qualis non sit, §. 2. 2) positive, quis sit, §. 7, 10. Finis ergo poeniarum non est 1) voluptas laci, ut is animalum & oculos paicit, quemadmodum

occ.

occiso Cicerone Fulvia, Antonii uxori, linguam eius capite, quod in sinu tenebat, extractam graphiis & acubis pungebat. Princeps ad nihil obstrictus est, quam quod ad salutem reipublica pertinet: illa laeti voluptas non pertinet ad reipublica salutem; ergo ad eam laeso excitandam non tenetur: accedit, quod in se inhumanius est, ex alterius miseria & dolore voluptatem capere; 2) nec satisfactio divinae justitiae, qui conceptus est theologis frequentissimus. Verum equidem est, Deum velle, ut justitia administretur, & noxiū puniantur, verum etiam, peccare impetrantes, qui id officium negligunt, quin & voluntat Dei satisfacere, qui poenas noxiis pro merito infligunt; at falso est, poenis satisficer justitiae divinae; nam a) justitia Dei est infinita, ac proinde satisfactio etiam infinita requiritur, que non alia est, quam per Christum; b) hic satisfactio jam facta est, adeoque non requiritur ulterior per mortem vel supplicium delinquentis; c) plerique poena sunt humanae, non a Deo lassitate; non potuisse autem non Deus poenas singulis delictis iure universaliter statuere, si his poenis ejus justitiae satisficeret; d) si hic poenarum finis esset, nulla omnino posset remitti, quod absontum, cum & Deus Caino gratiam fererit poenam parricidii. Hinc merito hanc sententiam deseruit Budorius, in *Theolog. moral. part. II. cap. 4. §. 9.* cautiusque locutus finem poenarum non esse, ait, satisfactionem, que fiat justitia divina, sed satisfa-

447 dissatisfactionem justitiae, quam Deus intendat; quamvis & hoc censuram mereatur, nisi id ita intelligas, magistratum, dum punit, justie agere.

§. VII.

Jam ergo ad genuinos poenarum fines progreditur auctor, quorum 1) est præcauio laesorum & injuriarum, idque iterum sit trifarium: a) quod emendatur delinquens, qui finis præcipue intenditur poenis juvenum ab aliis corruptorum ex precipitanti, vel vehementiore adfectu peccantium; b) quod alii ejus exemplo deterrunt a similibus facinoribus; homines ita comparati sunt, ut fensionibus maxime moveantur: jam singula res ita comparentur, ut diverso respectu se tamquam bona & mala representent, delinquentes plerisque eas sibi sustine tamquam bona, quia vel voluptatem, vel lucrum adferunt; malum cum iis conjunctum nec delinquentes, nec alii sibi ob oculos sustinent. Ergo ejusmodi tristi spectaculo opus est, quo admonentur alii, quam male sibi consulant, qui extra leges vivant. Hinc redditus ratio, 1) cur publice infingantur poena, & non sine terribili adpatatu, 2) cur poena aliquando & in mortuis executioni mandetur, e. g. propriaclidas publice per plateas trahendo, damnatos, qui poenam morte antevertunt, mortuos in furem tollendo, comburendo, &c. 3) immohipi delinquentes non amplius oneri sunt reipublice, quod imprimis spectandum in poenis latronum, furum, sciariorum, &c.

§. VIII.

§. VIII.

Primus finis pertinet ad utilitatem peccantium, quo sine ejusmodi poenæ 1) recte demandantur ipsis parentibus, dominis, maritis, eo nomine ergaftula reipublicæ profunt. At aliquando tamen si hæc iusquedegue habeantur, ipsi potius magistratus eas exequitur; hinc sententia *der Delinquens durch den Stoll-Meister zu schaffen mit Ruten zu züchten*, 2) omnes has poenas carere debere nota: infamia, alias finis non obtinetur, effectus enim ejusmodi poenarum aut pœnitentia est, & tunc finis obtinetur, aut desperatio, tunc eo deteriores sunt delinquentes; desperatos autem fieri oportet, quibus ob infamiam nulla spes supererit anteaçtæ vita labem virtute eluendi. Laudanda ergo prudensia militaris, quod poena plerique militares, etiam satis aliquando atrocæ, sine nota infamie infliguntur.

§. IX.

Alter finis comparatus ad utilitatem ipsius lexi, prospicitur enim 1) ejus futura securitati, e. g. si reus damnetur ad mortem, si ergaftulis, tritemibus, munimentis habeatur, vel si vires nocendi subtrahantur. Ita olim furibus manus truncabantur, quod tamen itidem caudebat: rectius rebellés Ultrajectinos coercuit Fridericus I. Imp. apud GUNTHER. In LIGUR. lib. I. 2) ejus satisfactioni, si damnum possit reparari, e. g. si res furtivæ apud sumem reperiantur, vel si iste fateatur, quem penes latitent, &c.

ergo

vita & necis.

449

ergo absurdum, quibusdam locis obtinet parseniam: mis dem Tod veriset man dem Richter, und biffet dem Klager; multo ini quis, res furtivas a judice retineri pro impenis in inquisitionem & exequitionem factis. Imprimis vero laeti securitati consulendum 3) in delictis, quæ ad tempus futurum simul pertinent, ex. gr. in minis, ubi non dimittendus est e carcere reus, nisi præstata cautione de non offendendo.

§. X.

At precipuus finis est utilitas publica, ut 1) vindicetur contemnitus legum, qui vitari non posset, si cuivis licet eas impune violare, 2) exemplo moneantur ci ves, non esse peccandum in leges; hinc elegans veterum loquutio: exemplum statuere, exempla hic sunt, facere aliquid insigne; unde etiam cadavera non tolluntur furea & rota, potius ea publica via vicina esse solent, qua omnia demum revolvuntur 3) in hunc generalem finem, ut servetur securitas publica interna, ne civis civem lœdat, ne alter alteri faciat injuriam; hinc Apostolus orandum ait pro magistratibus: ut tranquillam quietamque vitam agamus, cum omni pietate ac gravitate, 1. Timoth. 1, 2. Vid. HOCHSTETTERUS, de jure pœna rum, sect. V, pag. 44.

§. XI.

Quaritur, quenam delicta in civitate punienda sint? Respondent nonnulli: omnia, imprimis eo pertinent paradoxæ Stoicorum: omnia delicta esse paria;

sa.

450 Lib. II. Cap. XIII. De Jure
sapientem non ignorare. HORAT. Sermon.
1,3,115, seqq.

Nec vincere ratio hoc: tantumdem ut peccet,
idemque,
Qui teneros caules alieni fregerit boves,
Et qui nocturnus sacra Divum legerit:
autem
Regula, peccatis quæ pœnas irroget
aqua,
Ne scutia dignum, horribili scilicet fla-
gello.

Sed id parum solidum, nam 1) multa sunt
delicta, eaque gravissima, quæ ne quidem
ad imperantis jurisdictionem pertinent, e.
g. quocumque cogitando admittuntur,
L. 18. D. de pan. 2) si indistincte omnia
delicta punienda essent, delendum esset
universum genus humanum, quis enim
non peccat? 3) id non requirit finis, pu-
ta res publica securitas, sunt enim quæ-
dam delicta, quæ ad eam non pertinent,
& hinc regula: ea demum delicta in res-
publica punienda, quæ ejus securitatem sur-
baus. Hinc auctor a poenis merito eximit
1) actus mere internos, veluti cogitationes
pravas, cupiditates, destinationes sine
efficiu 2) quia latent, & b) si vel maxime
per confessionem patiantur, non turbant
tamen res publicam. Id tamen exceptio-
nem patitur, si res ad actum proximum
perverterit, e. g. si venenum quis infude-
rit cibo, fores jam perfringere furti caus-
sa voluerit, & impeditus sit.

§. XII.

vita & necis.

451

§. XIII.

Merito etiam excipiuntur 2) minutissimi
lapisi, quos plerumque homines evitare
ex naturæ conditione nequeunt; tales sunt
omnes a) pravi defectus, ira, invidia, &c.
hos non puni magistratus nisi in actum
externum vitiosum erumpant, a) quia pœ-
na nullum effectum haberent, utpote quæ
animum non emendant, b) quia securitas
civium iis non turbatur; potius itaque ta-
les defectus emendandi virtute, pietate,
religione; b) facta civilia contra legem
admissa, quæ quidem actionibus civilibus
emendantur, at non puniuntur, e. g. qui
pacta violat, agit contra legem, nec tam
ideo puniuntur, sed ad servanda paœta
adigitur s) leviores excessus, qui non
turbant res publicam, e. g. ebrietas, ver-
ba scurrilia, si in nullius injuriam vergant,
otium, &c.

§. XIII.

Porro 3) excipiuntur quædam delicta,
quibus impar est res publica, talia potius
dissimulanda, quam frustra tentanda, ne
vel magistratus prodat impotentiam, vel
falsus res publicæ periclitetur. Tale Romæ
fuit scœnre malum, in Germania olim
diffidationes, hodie der Gesundheit Tröllen,
&c. impar autem aliquando est res publica,
1) ob formam, quia imperans nimis
adstrictus, ut olim imp. 2) ob magistratus
participationem, 3) ob ipsius delicti
naturam, quod variis nominibus palliatur,
e. g. non quis usuras accipit, sed realitus
emittit.

§. XIV.

Exemta porro a poena civili 4) vitia
animi ex communi hominum labo refulan-
tia, qualia tria illa primaria, *ambitio*, *vo-
luptas*, *avaritia*, nam 1) & haec interna
sunt, quæ ad imperans jurisdictiōnem non
pertinent 5) 2) eadem communia sunt ho-
minibus omnibus, nec ulli mortali parcen-
dum est, si omnia ad vivum essent rese-
canda; 3) in se non turbant tranquillitatē
reipublicā, e. g. si quis se putet pri-
mum omnium hominum, seque suavi illo
sonnio unice oblectet, superbus quidem
est, qui stolidissimus, sed sibi desipit,
nec ullo modo hac pertinent ad rempu-
blicam. Sed quamvis hæc non turbent rem-
publicam in se, turbare tamen possunt, si
erumpunt in actus illicitos civibus reliquis
noxiis, e. g. si ambitio beatat in injurias,
seditiones, voluptates in stupra, adulteria;
avaritia in furtis, rapinis, fraudes, stel-
lionatus, tunc omnino puniuntur hujus-
modi delicta, sed non tam punitur cau-
sa, quam effectus. In eo animadver-
endum infigne delictum inter judicia divina
& humana: in illis magis ad animum tam-
quam radicem peccatorum, in his ad ef-
fectum seu actiones earumque effectus res-
picitur, ex. gr. qui fratri iraeficit, homi-
cida est Deo, *Matth. V.* apud homines fo-
sus occidendi animus homicidam non fa-
cit, sed ipsam fecutam esse oportet homi-
nis necem.

§. XV.

§. XV.

Aliquando contingit, ut, licet poena
dignum sit facinus, Princeps tamen gra-
tiam faciat poenæ, seu delicti det veniam,
id quod vocant *ius aggraciandi*. Ubi que-
ritur, 1) an id fieri possit salvo jure na-
ture. Stoici negabant, quia qui suum cui-
que non tribuat, iniustus sit, adeoque &
is, qui non puniat poena dignum. Sed
prius verum est, si quis aliquid alteri de-
negat invito, quod jure prætendit, poena
vero nemini invito denegatur, eam quo-
que nemo prætendit. Potius argumenta-
mur, 1) qui poenas statuere potest, eas-
dem potest remittere; 2) si sapiens nemini
ignoscit, quod volunt Stoici, plane etiam
injusta esset remissio peccatorum, tum divi-
na, tum humanæ atque posterius absurdum:
ergo & prius. At hoc *ius omnino* non ex-
ercendum circa gravissimas cauſas, quia nec
sine gravissimis cauſis feruntur leges: tales
cauſae sunt, 1) si finis pecuniarum in certo
cauſa non sit necessarius, sed remissio uti-
lior, quam severitas poenarum, e. gr. in
bello rustico; 2) si eximia sint delinquen-
tis in rempublicanæ merita, e. g. Cicerō
vero adverius leges peccarat, quod conju-
ratos occidisse sine populi suffragiis, L. A.
§. 16. *D. de orig. iur.* sed quia tamen eo
ipso fervarunt rempublicanæ, utilius fuisset
ei ignoscere. Mos Romano'rum reorum ci-
catrices ostentandi populo in suffragia ita-
ro; 3) si spes sit emendationis, e. g. si ju-
venis peccavit; 4) si quis ex ignorancia &
præ-

principiantia peccavit, e. g. Jonathān degustando mel; 5) s̄pē ipsa peccantium multitudine veniam extorquet, ut in tumultibus, seditionibus, bellis civilibus, ubi tamen interest républica, faltim facies & tubas poenas dare. At quanvis non denegandum sit imperanti jus aggratiandi, non tamen ei locus est, q̄a poena juris divini sit: hinc queritur, an & poena homicidii possit remitti? Qui praeceptum divinum esse censem illud *Genes. IX. 6. qui hominis sanguinem sudorū, ipsos invicem sanguis per hominem fundatur*, id merito negant; 3) affirmant vero, qui id pro prædictione habent, nec improbabilis est hæc sententia, 1) quia tum nondum erant républicæ; 2) quia non imperative dicitur: *eius sanguis effundetur*; sed in futuro: *eius sanguis effundetur*; quia tamen 1) saltim patresfamilias tum erant capita & imperantes familia, qui & prenam capicalem infligere poterant, 2) tota fere lex divina in futuro concepta: *non habebis Deos alienos*, &c. tūtor est sententia vulgaris. Vid. tamen *THOMASII Diff. de jure aggratiandi Principis evangelici in cassite homicidii.*

S. XVI.

Sequitur quarta pars capituli de panarum estimacione, que dupliceum usum habet, 1) in prudentia legislatoria, ne imperans actiores poenas statuat, quam iustum est, etiam in delicta leviora; 2) in prudentia judiciali, quoties poena arbitraria statuta est, tunc enim judicantium & de jure respon-

pondentium est, poenam &quam nec iustō actiorem, nec nimis tamē lenem statuere. In estimanda ergo poena respicitur 1) ad objectum, quo enim illud nobilissimum est & pretiosissimum, eo major poena obtinet; non tamen hoc primarium momentum, nam simul semper considerandum, an nobile illud objectum vere laſum sit, & an laſo illa conjuncta cum detrimento républicæ, e. g. blasphemia, perjurium merito graviter puniuntur, at gravior tamen solet esse poena laſe majestatis humanæ; 2) damnum redundans in rem publicam; sic homicidium simplex capite punitur, furto laqueo, latrocinium rota, desertio laqueo; 3) pravitas intentionis, e. gr. si quis homicidium deliberato animo suscepit, vel prædictionis aut occultandi delicti causa; 4) si accesserint circumstantia aggravantes, e. g. queritur a) *quis?* filius occidit patrem, mater infantem, conjux conjugem; b) *quid?* plures occidunt graſator, tunc adhibentur forcipes candentes quasi poenarum superpondium; c) *ubi?* occisus quis templo, inter saera; d) *quiibus auxiliis?* est homicidium proditorum; e) *cur?* occidit quis voluptatis, rapinæ, occultandi delicti causa; f) *quemodo?* veneno, omni adhibita crudelitate; g) *quando?* ad quam circumstantiam præcipue respicitur in procuratione abortus punienda, an nimis partus fuerit vitalis, necne?

S. XVII.

At queritur, quomodo intelligendum sit

sit axioma: *poenam debere esse delicto proportionam*? id non intelligendum 1) de obiecto solo delicti; si enim semper requireatur *equalitas ratione objecti*, sola poena talionis deberet obtinere; at ea obtinere nequit, a) quia *sæpe* talioni locus non est, e. g. sur furatus est 1000. ipsi *sæpe* eripi ne 10. quidem possunt, b) quia *sæpe* non potest in talionis poena observari *equalitas*, ex. g. scelopeto quis vulneravit Titum, sed ita, ut nec de vita, nec de integritate membrorum periclitetur; an simile illi vulnus scelopeto infligi poterit? sic etiam execulari non posset, graviorem esse poenam ludentis majestatem humanam, quam divinam, furis, quam homicidæ; sed 2) de effectu, quem delictum habet in republica: quo magis enim delictum turbat reipublicæ tranquillitatem, eo severius puniendum; inde gravissima poena statuta erat in rupores aggerum Nili. Secundum hæc principia 1) poena statuenda a summo imperante vel ordinaria, vel arbitria; 2) ea exasperanda, si delictum frequentius; abgeatus poena gravius in Iberia vel Hispania puniebatur; scelopitus apud Arabes; 3) judicis non est poenam vel intendere, vel minuere, vel remittere, sed legum normam ea in re sequi.

§. XVIII.

4) Principem, non autem judicem vel magistratum, posse atrocierem vel leniorrem poenam duabus personis idem delictum admittentibus statuere. Est enim ma-

lum

lum passionis, id judicatur ex sensu, sensus mali non omnibus iidem, ergo nec poena in omnibus eadem esse potest; e. g. mulcta 10. imperialium poena erit Titio pauperi, non Luctatio Neratio diviti; fuligatio mediocris poena erit homini infami & nullius existimationis, at maxima viro honesto vel nobili, vel in dignitate constituto; hinc toto *titulo D. de pœn.* diversa conditionis hominibus diversæ poene dictantur, e. g. honestiobus deportatio, vilioribus mortis supplicium. Objici possit, hanc esse personarum acceptiōnem, quam Deus graviter prohibeat? Resp. negando, ea enim est 1) quando unus ex duobus, qui in pari reatu sunt, absolvitur, alter condemnatur, si judex

Das venient corvus, vexat censura columbas.
itemque 2) si poena inæqualis diversis personis infligitur; hic vero neutrū sit, nam & uterque punitur, & equalis utriusque poena est quoad sensum, quanvis non sit eadem in specie. Hec quoque ratio est, cur tam multa in iure nostro sint poene arbitriæ, vel judicantium religioni & arbitrio relîcte, quia nimis sine consideratione personarum vix possunt definiri.

§. XIX.

Ea occasione auctor progradientur ad dicta universitatim, quæritique, quid juris sit, si universitas toto imperio civili subjecta, (nam si libera sit, bello, non poena locus est), delictum admiserit?

1) Posse universitatem peccantem puniri,

Hein. de Off. Hom. & Civis. V pro-

probatur inde, quod omnia requisita poena adfint, nam a) potest universitas admittere malum actionis, e. g. pagos & oppida incendere, pacem publicam frangere, delinquentibus receptum dare, &c. b) potest sentire malum passionis, e. g. ut delectatur, ut privilegiis privetur, ut pecunia summa multetur, &c. c) habet superiorum, cuius contemplatione pro persona habetur, ergo potest puniri. Quia tamen ita facile contingere potest, ut poena universitatis etiam singulos innocentes premat, distinguendum 1) an per tumultum pars plebis deliquerit, nam tunc universitas puniri nequit, sed tumultuantes; magistratus vero est, levere id vindicare, nisi ipse velit se delicti participem facere; 2) an cives quid fecerint iussu magistratus? tunc magistratus est causa moralis, & quidem principalis, ac proinde iste puniendus acrius, universitas vero tamquam causa minus principalis leniore poena adficienda; 3) an denique tota universitas per modum conpiracionis delictum admirerit, quod fieri solet in civitatibus democraticis administratis; tunc una voluntas, una persona, adeoque recte universitas tota punitur, obsidetur, &c. In omnibus tamen his casibus merito humanitatis catenus habetur ratio, 1) ut qui ducet & faces fuerint, principue puniantur, reliquis ob multitudinem peccantium gratia fiat delicti; 2) ut parcar semini, pueris, infantibus, nec ille directe puniantur; 3) ut magis de futura coercitione,

ne,

vix & nesci. 459
ne, quam de prateriti delicti pena cogitetur; hinc prudentissimi principes tumultuantes civitates non exasperant cibis, sed conditis monumentis in officio in posterum retinere studerunt, &c. e.g. Carolus V. ita punivit Gandavum; 4) ut horum delictorum poena non exigatur a posteris, nisi quatenus & ipsi delictum continentur, vel danni reparationem decingant.

§. XX.

Supradicta ultima pars capituli, an quis alieni delicti poenam ferre debeat? Vocamus alienum delictum, cuius ipsi nec causa moralis sumus, nec physica: hinc ob delictum non alienum, sed proprium puniuntur, 1) qui mandant, compellunt, inceperant alios ad delinquendum, 2) qui participant de delicto, 3) qui delinquentibus receptum dant. Ad hos ergo & similares hac quæstio non pertinet, sed de iis tantum agitur, qui nullo modo delicti causa fuerint, nec morales, nec physica: hos ergo directe puniri non posse, ex doctrina de imputatione patet, non sunt autores actionis, ergo actio non imputatur; impunare est declarare, aliquem effectum actionis ferre debere, ergo hi non debent ferre effectum actionis; effectus actionis est poena, ergo hi non debent puniri, ergo non probanda est lex illa dura s. C. ad leg. Jul. majest. At id verum est directe: per indirectum enim contingere potest, ut poena & in innocentes redundet 1) per imperfectionem

V. 2 re-

rerum humanarum, e. g. si parentes puniantur, fieri non potest, quin incommodum simul sentient liberi, quamvis id magistratus non intendat, 1) propter obligationem spontaneam, e. g. si quis pro delinquente ad judicatum solvi se obstrinxerit, (quod fieri potest in causis non capitalibus), reo ausfugiente ipse multctatur, non quia deliquerit, sed quia solutione mulctetur in se suscepit. Illud triste est, quod uno ex familia punito totius familie existimatio periclitetur. Sed id neque a lege, neque a magistratu est, sed ex vana opinione hominum, quam coercere deberent imperantes, fieri enim id posse, Anglia docet exemplum, ubi salva semper est illustrium familiarium existimatio, si vel maxime unus vel alter ex illa poenas delicti dederit,

C A P U T   X I V.

De existimatione.

§. I.

Vidimus hactenus, quid imperanti juris sit in hominum voluntates, quibus leges potest praescribere, (cap. 12.) quid illi liceat in vitam ipsam hominis. (cap. 13.) Jam de ejusdem potestate in existimatione, famam, & honorem ci-vium, quae cum via pari passu ambulare videntur, hoc capite agitur, & quidem expeditur 1) quid sit existimatio? §. I.
2) quo-

- 2) quæcunque illa? §. 2. 3) quid juris sit circumstancia existimatione simplicem? §. 3, 10. 4) quid circa intensivam? §. 11, 16.

Existimatio quid sit, patet ex definitio-ne: est ea valor personarum in vita com-muni, secundum quem alii vel pares, vel digniores, vel viiores judicantur. *Velors;* quemadmodum enim res, prout reliquis utiliores, rariores, prastantiores sunt, ita pretium habere dicuntur: ita & personæ, prout moraliter, vel civiliter, vel physice aliiquid prærogativæ habent, reliquis existimatione antecellunt, e. g. virtute praediti, viri docti & prudentes, ingeniosi. Quod ergo in rebus est pretium, id in hominibus est existimatio, utrumque est valor quidam. *In vita communis;* si enim non in societate viveret homo, nulla es-set existimatio, quia tunc nec æquipari-alii, nec anteferri, nec postponi posset. *Vel pares, vel digniores, vel viiores;* est hic effectus existimationis: cum enim omnis valor requirat mensuram, vel compari-ationem, que hic est comparatio ho-minis cum homine, quemadmodum in auro comparatio auri cum pondere, ne-cessario sequitur, ut vel alter altero dignior, vel violor, vel æqualis habeatur. Ceterum supra habuimus caput singulare de agnoscenda hominum æqualitate; si ergo omnes homines sunt æquales, quo-modio alter altero dignior, vel violor ha-beri potest? Resp. aut hominem con-sidero quoad officia juris naturæ, tunc omnes sunt aequales, e. g. Titium lædere,

occidere , expilare , defraudare non possum , qui est vi honestus ; et non magis eam injuriam facere possum Iro , qui est mendicus , nulliusque existimationis ; hinc leno apud TERENTIUS , Adelph. II. 1. 34. 35.

Leno sum , fater , perniciies communis adolescentium :

Perjuratus , peccatis : tamen tibi a me nulla erat estinjuria ;

aut hominem considero ratione morum & meritorum , tunc omnino alter prestantior , vel vilior , e. g. si comparemus Catonem & Clodium , Ciceronem & Catilinam .

S. II.

Existimatio illa vel est simplex , vel intensiva ; illa & fama ; haec etiam honor appellatur . Simplex est , quando quis ob vitam honestam pro idoneo membro humani generis vel civitatis habetur ; intensiva , quando quis ob bene merita alii in re publica vel societate humana preferitur . Differentia manifesta est , nam 1) simplicis fundamentum est , si quis nihil mali fecit ; intensiva , si praeterea reliquis bene fecit , & bene de re publica meritus est ; 2) illam habere possunt omnes , hanc pauci tantum

---

quos equus amavit
Jupiter , & præstans evexit ad aspera virtus ;
3) illa opponitur infamie , haec contemnit vel statui plebejo . Utraque iterum considerari potest , quatenus est vel in statu naturali , vel quatenus in statu civili reperiatur ; sic e. g. imperatori Rom. German. &

legi-

regibus prærogativa conceditur , quum alias in statu naturali omnes sint æquales ; haec intensiva est existimatio . Tartarorum regis , ut & Algirienium , Tunetanorum , Tripolitanorum fama vacillat ob latrociniis & piraticam , & tamen hi omnes vivunt inter se in statu naturali ; de statu civili ne quidem dubitari potest , in eo diversam esse hominum existimationem .

S. III.

Jam primum de simplici agit auctor , & quidem quatenus consideratur 1) in statu naturali , §. 3. 6. 2) in statu civili , §. 7. 10. Cum simplex pro fundamento habeat , si quis nihil mali fecerit , (§. 1.) , male autem faciat , qui contra leges facit ; in statu denique naturali nullæ sine leges præter jus naturæ : consequens est , ut in eo consistat existimatio simplex in statu naturali , si quis nihil contra jus naturæ faciat . Hinc diximus laborare existimationem Tartarorum , Algirienium , &c. quod latrociniis & piraticam faciant , quæ juri naturæ repugnant . Ubi ergo tale nihil populo potest exprobriari , salva ejus esse censetur existimatio . Itaque 1) non statim existimatione carere dicitur populus , qui contra conuentudines gentium facit , si illa in jure naturæ non habeat fundamentum ; stolidi ergo CICERO in Orat. pro Flacco Judicac gentem pro infami habet , quod Deos & sacra reliquarum gentium contemnat . Ita dici non poterat Pontifex Innocentius violasse jus gentium , cum legis concedere nollet jus asyli , id enim

ex iure naturæ non descendit; 2) non magis existimatio deneganda populis, qui minus eleganter vita & doctrina student; hinc stolidum fuit Græcorum de barbaris judicium, quasi ideo natio plane omnis existimationis esset expers, quod Græco more non vivat, cum plures barbari Græcis multo humaniores, castiores, frugaliores fuissent; de hac porro existimatione simplici in statu naturali queritur? 1) quando integræ sit? §. 4. 2) quando diminuitur? §. 5. 3) quando consumatur? §. 6.

§. IV.

Integra est, quamdiu quis nullo enormi facinore contra jus naturæ & gentium dolo malo admissio alios læsit. Cum enim in statu naturali existimatio simplex pro fundamento habeat jus naturæ & gentium; sequitur, ut nullo existente contra illud admisso facinore ea existimatio salva sit. Dicimus vero 1) facinus esse debere enorme & apertum, nam lapidus humano generi communes non statim hanc existimationem lædunt, e. g. Augustus quoque suis vitiis laborabat juri naturæ aduersis, e. g. ambitione & dominandi libidine, adulterio, &c. quia tamen nullum ejus facinus enorme patescebat, salva ac integra erat ejus existimatio; 2) dolo malo admissio, nam si quid ex errore vel præcipitania fiat, non statim existimatio hæc perimitur, modo sequatur penitentia & satisfactio; sic Abimelech non ideo amitterebat existimationem, quod Sarah Abrahami uxorem ex ignorantia domum

duxo-

duxerat; 3) quo alii læsi; si ergo eo facto nemo ledatur, non ideo amittit existimationem, e. g. Tiberius tam largiter se invitabat in convivis, ut pro Claudio Tiberio Neroni *Caldinus Biberius Mero* dicceretur, ideo tamen non excidebat existimatione, quia ebrios neminem lædebat. At laborat fama Alexandri M. quod ebrios alium occidit, urbes incendit, veluti Persepolis. Cum ergo in statu naturali nullo admisso facinore enormi salva sit existimatio simplex, facile patet origo regula: *quilibet presumitur bonus, donec probetur contrarium*; contrarium enim non alter probari potest, quam probato facinore aliquo enormi. Sed regula hæc æque in statu civili, quam in naturali valet, adeoque ab auctore non satis commode ad hunc locum referuntur.

§. V.

2) Si scimus, quamdiu salva & integra sit existimatio, non obserum esse potest, quomodo diminuitur? si scilicet ab eo, qui in statu naturali vivit, unum vel alterum factum enorme aduersus jus naturæ & gentium admittatur, nam 1) tunc nemo cum ejusmodi homine tuto in societate vivere potest, semper erit periculum, ne, qui semel malus fuit, semper talis sis; 2) sequitur id ex regula contrariorum, si enim integra est existimatio nullo tali facinore admissa, diminui eam oportet, admisso tali facinore, multoque magis eo frequenter admissa. Posset quis existimare, plaus consumi tunc existimationem:

V 5 sed

sed non consumitur statim , si sequatur poenitentia & satisfactio , hæc enim purgat dolum malum , sine quo exsuffratio non laeditur ; hinc cum Carthaginenses pacem cum Romanis abrupserent , & Saguntum delesserent , legatos misere Romani , qui satisfactionem peterent ; ea prædicta & famam servassent & rem publicam , sed denegata illa adeo confusa exsuffratio , ut passim in proverbium abieciunt : *Punica fides , Panis fædus fragi , &c.*

§. VI.

3) Denique in statu naturali plane confunditur exsuffatio ; 1) vita genere & instituto directe spectante ad aliorum detrimentum , quia sic plane sit , ut nemo cum his pacem colere possit . Auttor hoc refert in majora opere libr. VIII. cap. 4. 5. lenones , fures , sed hi raro in statu naturali vivunt ; potius eo pertinent Arabes , Tartari latrocinantes , Afri piraticam facientes ; 2) qui satisfactionem offerunt , sed ita , ut ab illo instituto discedere nolint ; sic sape quidem naves captas restituunt Afri , maxime ubi maiorrem viam timent , sed piraticam tamen nihilominus facere pergunt ; hinc eorum exsuffratio eo ipso non reparatur . Ceterum effectus hujus infamie in statu naturali est , 1) quod tempore pacis in auxiliis & ab extraneis principibus eo honore non perficiuntur , quo aliae res publicae ; hinc legatis Tartarorum & Afforum parum honoris exhibetur ; 2) quod in bello iura & leges victoriae mitioris vix aduersus

illos

illos observantur ; 3) quod foedera nulla cum ipsis pangantur , nisi in odium testii ; 4) quod fides non habetur , nisi obfides dent , vel alio genere cautionis se obstringant .

§. VII.

Jam de exsuffratio simplice intra civitatem ; ejus fundatum non est tantum jus naturæ , sed & leges civiles , quippe quibus cives æque obstringuntur , ac jure naturæ : quidquid ergo leges civiles prohibent , vel expresse , poenam infamie comminando , vel tacite , statuendo poenam corporis afflictivam famosam , id infamia notat , e. g. si vidua intra annum luctus nubat , si quis ob furtum fustibus cæditur ; itaque recte definitur *exsuffratio in statu civili* , quando quis ita secundum mores & leges civitatis vivit , ut pro idoneo civitatis membro habeatur : differt ergo a statu naturali , 1) quod ibi respicitur tantum ad jus naturæ , hic tantum ad jus civiles ; 2) quod ejus effectus sit , ut quis pro idoneo membro generis humani habeatur , hic pro idoneo membro civitatis , e. g. qui in scenam prodibant mercede conducti , ideo non desinebant esse membra idonea generis humani , sed non erant amplius idonea membra civitatis Romanæ . Hæc infamia recte dividitur in *iuri* & *falli* : 1) illa contrahitur per factum legi prohibitive adversum , e. g. per furtum ; hæc per facta opinione honestorum virorum turpia , e. g. per vitam difformitatem ; 2) illa non reparatur , nisi per

restitutionem famæ a principio factam; haec sola emendatione; exemplum Themistoclis apud CORN. NEPOT. in eius vit. cap. 7. de ea queritur 1) quomodo deficiat & consumatur? §. 8. 9. 2) an invito eripi possit haec existimatio? §. 10.

§. VIII.

1) Deficere existimationem in statu civili observat auctor vel statum, vel per delictum. Per statum sive natura non turpem, e. g. per servitutem; sive natura turpem, e. g. per latrociniū, &c. Sed quamvis servitus contentum pariat, pro infamibus tamen haberi nequeunt servi; non quidem credebat eorum testimonio nisi tortura confirmato; sed id durissimum. Nos generiter reueamus, vita genus, quod nihil in se naturaliter turpe haberet, contentum quidem parere posse, non infamiam, ob definitionem existimationis simplicis, quam paulo ante dedimus; hinc fructu infamibus accensentur spuri, castigatores suos, libertores, &c. Aliud de statu in se turpi, is enim nihil est, nisi delictum continuatum, adeoque existimatio cum eo confidere nequit. Neque obstat, quod inter se servient justiciam, quod de furibus & latronibus Ægyptiacis testatur HALIODORUS, lib. v. Non enim est virtus, ubi non æqualis est actionum omnium cum lege convenientia. Sed queritur, an isti homines jure communi priuentur? Relyp. aut leges eos usu juris communis excludunt, aut non: si prius, ne tolerari quidem in re publica debent; tan-

tum

tum abest, ut juris communis civilis favorabilis sint participes, posteriore ejus omnino sunt participes. Hinc stulta decisio Metelli, quam tamen laudat VALER. MAXIM. VII. 7. qui Vecillo lenoni bonorum possessionem negabant, quod leno esset, cum tamen lenones publice tolerarent Romani. Stolida decisio Æmili consulis, qui ideo recedit possessionem Genuitio facerdoti Bone Dei datam, quod eunuchus esset, quod tantum alii ferdorium hoc non conferrent, quam exectis. Contra sapientius prator negavit, se actionem injuriarum daturum ei, qui domum colluditibus aleatoribus præbuerit, L. i. D. de aleator. Reprehendunt hoc nonnulli, sed parum memoris, non impunem fuisse hanc injuriam, sed tantum satisfactionem privatam negatam esse huic patrificias.

§. IX.

2) Ob delictum etiam deficit existimatio simplex, sed non tamen ob omne, id enim inhumane est, & rei publicæ noxiū, L. i. C. de mol. mul. Sed diligendum, 1) inter levia & enormia, ob illa enim fama hominum non jactanda, e. g. si quis invito abfulcie frustum panis; 2) inter ea, quæ juri naturæ & communis tranquillitatē repugnant; prioris generis infamant, e. g. latrocinia, furtæ, adulteria, crimen leæ majestatis; 3) inter dolosa, culposa, casualia; ista infamant, e. g. homicidium dolosum & procreticium illa-

illa contemtu parunt, & levis notæ malum, e. g. si medicus ob homicidium culposum damnatus sit; hæc nec cum infamia, nec cum contentu conjuncta sunt, e. g. homicidium casuale, moderamen inculpata tutelæ. Prudentia tamen legislatoris est fama parcere, quantum fieri potest, nam 1) ita multa sunt inidonea rei publicæ membra, 2) ita spes emendationis prædictatur, 3) ita totæ familiz, & maximè innocentes conjuges liberique per indirectum puniuntur.

§. X.

Denique quætitur, an simplex existimatio alicui invito possit eripi? quod recte negat auctor, nam 1) ea semper nascitur ex factis turpibus, sive jure naturæ, sive legibus civilibus prohibitis; deficiente ergo hujusmodi facto, tamquam causa, cessat effectus; 2) ne princeps quidem posset, si vel maxime vellet, innocentis & nullius criminis convicto famam eripere, nam fama est benigna allorum sententia vel judicium de nostris actionibus; in opinionem autem hominum & judicium nihil licet principi, quia pertinet ad intellectum. Hinc cum prætor ob metum, qui cadit in virum constantem, se restitutionem in integrum daturum promiserit, excipie tamen casum, si quis injeccerit inctum infamiz, L. 8. §. 2. D. de his, qui not. infam. ex ea ratione, quod has minas exequi non posse privatus, ac ne princeps quidem, si alteri hic murus abencus est,

Nil

Nil concire sibi, nulla pallescere culpa.

Si tamen dicendum quod res est, mesito hoc exceptio non debet attendi; quamvis enim nemo possit alterum vere infamem facere, potest tamen eum calumniando maxima adficere ignominia, e. g. minatur quis innocentissimo, se effecturum, ut infamis fiat, quia principis laetitia majestatem; potest hic sane virtus sue se involvere, & has minas contemnere; sed vereri tamen debet, ne rapiatur in vincula, ne diræ quæstiones de eo habeantur. Quod sane ignominiosum est ex opinione hominum, si vel maxime absolvatur.

§. XI.

Progredimur ad alteram partem de existimatione intensiva, cuius consideratur 1) natura, §. 11. 2) fundamenta, §. 12. 3) effectus a) in statu naturali, §. 15. b) in statu civili, §. 16.

Intensiva existimatio est valor personæ, qui secundum merita cuiusque & virtutes, vel alia eximia, quæ habet, vel intendit, vel remittit. Valor personæ; & quidem talis, qui dat prærogativam præaliis; unde a simplice differt, cuius effectus tantum est, ne quis pro infami habeatur; simplicis ergo effectus est negativus; intensiva positivus, qui se exerit in honore, præcedentia, titulis, &c. Merita & virtutes; hæc prima cauſa; sic insigni honore persequimur homines fortis, prudentes, doctos, maxime si bene meriti sint de re publica, speciminaque virtutis in-

gua

gnia ediderint. *Alia eximia;* nam saepe & merita, & virtutes desunt, & tamen aliis quis præterit, quia eximii quid habet, e. g. sp̄lendorem natalium, opes ultra formam privati. *Intenditur vel remittitur;* quamvis enim statum suum quis retinere possit, decrescientibus etiam meritis, valori tamen ejus multum decedit; hinc Nero, cum exacto quinquennio imperii primo in quavis flagitia & opprobria praecipseret, existimationem intensivam paullatim amisit. Cum itaque effectus hujus existimationis intensivæ sit honor: queritur, quid sit? Resp. *honor est benignum de alterius virtute & actionibus iudicium.* *Venerationem enim habet,* inquit PLINIUS, *quidquid eminet. Jam vero aut pauci de actionibus nostris benigne judicant, aut multi, aut omnes: primo cau honor ille vocatur laus, altero fama, ultimo gloria.* Hinc vanum fuit veterum somnium de honore immortali, moritur enim gloria quotidie, quoties moritur homo, quia in hominis opinione consistit; vera virtus non querit honorum, sed invenit, eum non adfectatur, sed alescet & veluti pedissequam haberet.

S. XII.

Jam de fundamentis existimationis intensivæ, quæ sunt duorum generum: alia producent aptitudinem tantum, vel jus imperfectum, alia jus stricte dictum perfectum. Aptitudinem producent, quæcumque digna sunt, ejus tamen possessionem vel quasi nobis non tradunt, e. g. vir doctus & prudens dignus est, qui consulatur, vel

vel alia dignitate fungatur, nec tamen illa semper actu fruatur, habet ergo ob prudenter tantum jus imperfectum; 2) jus producit, e. g. elec̄tio, in qua quis omne punctum tulit; sic si quis consul eligitur, ei erit jus perfectum & stricte dictum.

S. XIII.

Fundamenta existimationis intensivæ imperfecta sunt omnia, quæ excellunt, sive vera bona sint, sive adparentia. Cum enim honor consistat in opinione hominum, opinio autem hominum non semper rectam rationem, sed etiam auctos pro norma habeat, potest & ea magni facere, quæ non sunt vere bona, immo manifesto mala. Hinc 1) genuina fundamenta, ob quæ quis dignus honore videre potest; sunt perficiacia mentis, ingenium, doctrina, prudenter, magnitudo animi, eloquentia, fortitudo, res gestæ, &c. hæc enim omnia merito venerantur homines, quia præclaræ & humano generi utilia sunt; 2) ea, quæ cum virtute conjuncta profundunt, & venerationem merentur, se juncta potius contemptum pariant. Sic laudes digna nobilitas, forma egregia, opum amplitudo, itinera in terras longinquæ facta; ast hæc omnia nihil, si virtus deficit, & tamen hæc pro fundamento honoris & existimationis intensivæ habentur; immo aliquando honorantur 3) quedam virtus; tam male aliquando homines ponunt calculum, e. g. auctor est CARYZOV, in Praxi crimin. iua state in quibusdam aulis

aulis maximis fieri solitos esse homines bimaculatus, quos venerationis causa politicos vocarint; & quis ignorat, fuisse tempora, quibus magno honore fruerentur homines pugnaces.

§. XIV.

Hæc omnia tantum jus imperfectum tribuunt, nam ideo non semper quis fruiatur honoribus, quia iis dignus est præ aliis, sed ob alias causas, de quibus hic queritur. Dicimus non ideo honoribus aliquam frui, quod iis dignus sit, nam 1.) aneps & difficile est judicium, quis omnibus dignior; ferunt Alexandrum M. morientem interrogatum, quem successorem designet? respondisse, dignissimum; id ad liquidum numquam perducit, sed gladio decimū est; 2.) quamvis etiam quis una re emineat, potest tamen alteri competitori inesse aliud, quod æque præclarum, immo præclarius habetur, e. g. Scipione temporibus belli Punici permulti fueri seniores in rebus civilibus experientissimi, fortes, & doctiores, sed quia non opus erat sene rerum civilium perito, crudito, sed forti & magnanimo imperatore, is competitoribus omnibus a Romanis præferbatur. Contra jus perfectum ad honorem seu existimationem intensivam tribuunt non nisi tria: 1) imperium; naturaliter enim superior est, qui imperat, inferior, qui parat; 2) pactum, quo & electio pertinet; hinc superior omnibus Polonis est rex Poloniæ, quia electus; sufficit vero & pactum tacitum, quod ex diu-

diuturno usu & patientia præsumitur, e. g. imperator fruatur prærogativa, quamvis nullum forte pactum proprio dictum vel expressum intercesserit; 3) lex in statu civili: quo pertinent leges de præcedentia late, que suum cuique locum assignant. Ex his, si quis aliquid pro se allegare potest, jus imperfectum habet honorem quedam sibi vindicandi.

§. XV.

Sed jam quoque de effectu existimationis intensivæ, tum in statu naturali, tum in statu civili. Quod ad naturalem statum attinet, notum est, quanta animorum contentione de prædriis certent maximi principes & res publicæ, adeo ut sepe res ad vim & jurgia redierit. Notum est, quid ea de re inter Hispanos & Gallos actum sit in Anglia, ubi legatus Gallicus locum ante Hispanum adfectans ab hoc ita cohibitus est, ut lora equorum inciderentur. Conf. ZWANTZIG. in Theatro præcedentia. Quæritur ergo, qua prædriis fundamenta pro se allegare solent? Recensuit illa auctor, puta 1) antiquitas regni; sed 2) non sequitur; id antiquius est, ergo præstantius; b) plerunque, quæ de antiquitate nimia adferuntur, fabulas sapiunt, veluti quæ historici Scotti & SAXO GRAMMATICUS de antiquissimis Scotti & Daniæ regibus adferunt; 2) amplitudo & potentia regni; sed a) hic quoque deficit consequentia, hoc amplum, ergo reliquias præferendum; b) sapientia & modicum regnum ob rectum regimen amplissimo quovis potentius

tius est; sic Macedonicum Persarum imperium destruxi; c) ita barbari reliquis omnibus praeferendi erunt; 3) qualitas potestatis, e. g. quod quis sine limitacione & restrictione imperat; sed a) formarerum publicarum est arbitria; b) supra docuimus, nullam alteri praeferendam, quia omnes & commoda sua & incommoda habeant; c) ita quoque barbari jure pra reliquis omnibus praerogativam sibi vindicabunt; 4) splendor titulorum; at saepe a) tituli admodum vani, e. g. Cesrois Persarum reg's, qui se fratrem solis appellavit; hodie Turce Sultanum salutant dominum mundi, omniumque populorum, &c. b) si sunt arbitrii, & pro imperantium affectu saepe mutantur, e. g. Russi principem suum olim vocabant Czaar, id est, regem; nam in bibliis Russicis & David rex Israelitarum vocatur Czaar David; fuit tempus, cum ab exteris recuperet titulum: *Gros-Jurk der Rassen*, hodie imperatoris axioma gerunt; quicunque imperans potest in regno suo quemcumque titulum adsumere, quamvis non semper cogere possit exterios, ut eundem illi honorem tribuant. Cum ergo haec omnia vana sint, queritur an dentur fundamenta magis solida? Resp. 1) in statu naturali omnes aequi sunt liberi, omnes independentes, ergo omnes aequales, ergo nemo alteri praeferendus; 2) potest tamen ex post facto contingere, ut cui praerogativa competit ratione alterius: cum enim praerogativa vel exultatio intensiva, seu

ad

ad superiorem paragraphum notavimus; vel nascatur ex imperio, vel ex lege, vel ex pacto: satis patet, duos priores modos hoc non quadrae; imperans enim in imperantem nullum habet imperium; nec in statu naturali communis est legislator, qui singulis imperantibus locum adsignare possit, ergo superest 3) pactum; si ita ergo convenit inter principes, ut unus alteri praeferatur, standum est ista conventione. Tale pactum potest esse vel expressum, ut unus loco alteri celsurum expressis verbis promittat, quamvis haec fortassis sint rarissima; vel tacita, qua ex diuino uso & patientia colliguntur. Ita Imperatori Romano Germanico per tot saecula praerogativam nemo dubiam reddidit, adeoque recte colligitur, pacto & consensu tacito ei a reliquis concessam esse proedriam.

§. XVI.

In statu civili res minus est dubia, ibi enim omnia fundamenta existimationis intensiva, que jus perfectum tribuunt, locum habent. Est in re publica 1) imperium, ergo quicumque alteri quovis modo praest, imperium in eum exercet, ille gaudet proedria, e. g. magistratus & ministri prae civibus reliquis, duces & officiales bellici prae militibus, pater prae filio, maritus prae uxore, &c. 2) lex; imperans enim potest & solet civis locum pro lubitu adsignare, ubi quidem a) principis est, merita cuiuscumque status considerare, & prout utilis ille est rei publice, ita ei

ad-

adsignare locum, sed b) civis quoque est, adquiescere in loco sibi a principe adsignato, eumque prudenter ornare; 3) patetum; queritur vero, an & pacto quis locum priorem sibi stipulari possit in re publica? distingue inter casus, ubi proedria lege certa est definita, & ubi lex deficere, vel dubia est, & princeps rem decidere nolit; priore casu pacto civium non est locus; 1) quia contra legem non licet pacisci, & 2) res cum magno prejudicio successorum esset conjuncta; posteriori casu nulla est ratio, cur pacto res decidi nequeat, & huiusmodi exempla passim existant.

C A P U T X V.

*De possessione summi Imperii in bona
Civitate contenta.*

S. I.

Vidimus, quid summo imperanti in **v-**
o-
juratem, quid in **v**itam, ac potro
quid in existimatione civium liceat & jam
disciendum, quid licet in coram bona.
Jus vero imperanti in bona civitate contenta esse, patet 1) ex natura civitatis;
in re publica debet illi: unio virium, ad
vites vel maxime perirent bona seu pecu-
nia, rerum gerendarum iversus, ergo ea
unienda, & imperanti in eam est ius; 2)
et majori ad manus argumentando; cum
enim & in vitam & famam imperanti jus
sit;

sit, si id exigit rei publice salus, quidni in
opes. Id quale quale sit, ostensurus auctor dis-
tinguit civitates, ubi bona abs summis imper-
ranticibus in cives profecta sunt, & ubi ea ci-
ves sibi propria industria quaesiverunt; prior
casu ius hoc imperantis absolutum esse
putat, posteriore restrictum. Sed prior ca-
sus fangi nequit. Errat ergo Horatius, de
cive, cap. 16. §. 15. dum statuit, civium pri-
vatorum dominium excludere quidem con-
cives, non autem imperantes, exemplo filii
familias; 2) proprietatem omnium bonorum
penes solum imperantem esse non requirit rei
publice finis; 3) regna despotica, ubi rex
dominus omnium bonorum civitate conten-
torum, quia vel in calamitate publica exstir-
terunt, veluti in Ægypto sub Josepho in
summa annoꝝ caritate, vel per vim aper-
tam, aut ob servile subditorum ingenium
nata sunt. Jure autem gentium imperanti
foli rerum omnium dominium tribui nequit.
Itaque dicendum, bona quaedam esse I.) pri-
vata, quemque civem posse retum suatum do-
minum esse, ac principi tamen in bona illa,
cujuscumque in dominio sint, ius triplex
competere: 1) ut possit de usu bonorum il-
lorum leges prescribere civibus, §. 2. 2) ut
illis possit tributa & negligentia imponere, §. 3.
3) ut possit in casu necessitatis exercere domi-
nium eminenti, §. 4. 4) quadam e contrario
bona civitate contenta esse; II.) publica, de
quibus, §. 5. 6.

S. II.

Primum ius summi imperantis consistit in
possessione legi serendi circa bonorum usum;
cum

480. Lib. II. Cap. XV. De perifland
cum enim unio virium necessaria sit in re
publica, vires autem uniti non possit, si
prodigantur turpiter, consequens est, ut
imperantis sit prohibere, ne prodigantur,
quod sit per leges. Hinc imperator §. 2.
Iust. de his, qui sunt sui vel alieni. *jur.* di-
cit: *expedit rei publicae, ne quis re sua ma-*
de usetur. Huc vero pertinent 1) leges, quæ
prohibent, ne bona ad extraneos perve-
niant, e. g. prohibita importatio mercium,
exportatio pecunia, itemque rerum, quæ
manufacturis nostris inservire possunt; 2)
leges, quæ ad conservationem familiarium
pertinent, e. g. ne quis de bonis avitis
testetur, ut Hamburbi, Groningz; ut
cognatis sis jus retractus; 3) leges sum-
ptuariz; prohibita mutatio formæ vestimentorum;
4) leges lusibus oppositiz; 5) leges op-
positiz prodigiis, ilisque, qui foro cedunt;
6) leges de restricta alienatione, oppi-
gnoratione, &c. 7) de modo possesso-
rum, quibus legibus opus est, quoties
magistratus pleraque ad se trahunt; quo-
ties bona ecclesiæ donantur; immodece;
hinc & in Catholicorum provinciis ejus
modi leges extant, ut ecclesiæ &
monasteria non amplius adquirere possint
bona immobilia. Sunt etiam quædam le-
ges, quæ indirecte faciunt ad bona ci-
vium conservanda amplificandaque, nem-
pe 1) quæcumque ad florem commer-
ciorum & artium opificiorumque aliquid
conferunt, 2) quæcumque inhibent res
sumptuosas & parum necessarias, veluti
itinera & peregrinationes in terras exte-
ras,

summi imperii &c. 481
ras, 3) quæcumque lites & iurgia civium
cohident, &c.

§. III.

Alterum est *jus imponendi velligalitatem* &
tributa. Liv. XXX, 44. *cancrum ex publicis*
malis sentimus, quantum ad privatas res
pertinet, nec in eis quidquam aerius, quam
pecunia damnum stimulat. Hoc *jus in se*
justissimum est. a) *unienda* enim in re pu-
blica sunt vires, b) *bonis quiete fruuntur*
subditi beneficio rei publicæ & imperan-
tis, ergo & aliquid ad imperandum &
rei publicæ conservationem contribuere te-
nentur; 2) non abutendum est hoc jures;
abutitur autem imperans, si a) propor-
tionem non servet in quantitate & quali-
tate bonorum, e. g. agrorum, b) onera
imponat rebus non fructuosis, ut supra
habimus exempla velligalium umbræ,
aeti, urinæ, & latrinis impositorum; 2) one-
ret res immodice, ut subditi nullum fru-
ctum ex rebus suis capiant; 3) hinc in
*plerisque rebus publicis olim id *jus indi-**

cendi tributa non absolute relinquebat
principis arbitrio; hinc vocabantur Gaben,
Besen, quasi tamquam dona & precario
darentur. Quin ne administratio quidem
ararii soli principi relinquebatur, sed ea
simil erat penes ordines rei publicæ, quod
& hodiennum in multis regnis & princi-
piibus observatur. In Anglia administra-
tiō quidem relinquitur regi, sed ita, ut
rationes reddat ordinibus.

§. IV.

Tertium jus est *dominium eminens*; inviolabilem vocabulum. Est autem jus summi imperantis, quo ei licet bonis privatorum uti, quoties id exigit rei publice necessitas. Primus hoc inculcavit GROTTUS, sed ita, ut sufficere putaret utilitatem rei publicae, quamvis necessitas non urgeret; ex eo principio Zelandi marchionatum Veram & Ullsingam sibi vindicant, quia hoc utile futurum sit rei publicae. At BOZCLERUS, cuius ea de re existat singularis dissertatio, hoc merito refellit, idque jus eleganter comparat factu Ahabi, qui Nabotis vineam concupiscet, ut inde sibi hortum adornaret. Potius ergo dominium eminens his limitibus circumscribendum, 1) ut necessitas hoc exigit; ea non habet legem, & cum imperanti tunc jus sit in ipsam civium vitam, multo magis jus erit in eorum bona; 2) ut ei, qui in detrimentum passus est, satisfiat a reliquis cibis. Cum enim alter pro altero prægravari non debeat, facile patet, ei, qui prægravatur, debetri satisfactionem & indemnitudinem, nisi omnes eadem necessitas stringat; hinc locus est hujus dominii eminentis exercitio, 1) si fundus occupandus, & caltra ibi ac munimenta construantur, 2) si res subditorum devastanda, ne hostibus cedant, 3) si naves auferuntur, ad milites transportandos, 4) si pabulum excent milites in agros privatorum, 5) si in obdictionibus privatorum agri occu-

summi Imperii &c. 433
occupantur, arbores ceduntur, 6) si urgente fame granaria privatorum recludentur.

§. V.

Jam ad *bona publica*. Res publica est persona moralis, est ergo veluti persona, adeoque possidet bona, quæ vocantur populi, vel publica, quasi populica. Ea dividuntur ab auctore in *ararium* & *fiscum*, & *patrimonium principis*. Differunt 1) ratione finis; ararium destinatum est usibus rei publice, fiscus sustentationi principis, patrimonium familie principis, e.g. ut & appanagati in posterum aliquid accipiant bonorum immobilium; 2) ratione iurium; in arario princeps habet administrationem, non tamen semper private & solitaria, in fisco usum fructum, in patrimonio dominium. Hinc olim Romæ arario præserant prefectri araria, fisco procuratores Cæsarum, patrimonio comites rerum privatistarum, quorum sepe mentio fit in jure nostro; 3) ratione attributorum; res immobiles araria & fisci sunt inalienabiles, patrimonium alienabile. Hinc semper dannatae leges agrariae, seu de agro publico dividendo, de quibus celeberrimus BURMANNUS in *Dissert. de religiis populi Rom.* Semper vilum, revocari posse domianialia ab antecessoribus alienata: jus in se non insultum, quamvis in hypothesi sepe accentuantur bonis domianialibus, que talia non sint.

S. VI.

Subiungit auctor questionem, an ipsum regnum possit alienari? Distinguendum, an regnum sit patrimoniale, an usufructuariū: illud alienari potest, hoc non potest nisi consensu populi, 1) quia princeps in ejusmodi regnis non habet plus juris; quam ipsi a populo concessum, id jus autem ei non concessum; 2) electa est persona vel familiæ qualitas, ergo alius imperans invitis civibus non obtrudendus. Nec intereat, totum regnum, an ejus pars alienetur, nam & tunc onus in reliquo incumbit: sed posterius habet exceptionem, si ex necessitate pacis ineundæ causa sit alienatio pars regni; tunc enim cum finem velint subditi, nempe pacem, velle etiam debent media; hinc non iusta fui alienatio Minoræ, Gibraltaris, facta ab Hispanis in Anglos; provinciarum quarundam & urbium Sveciarum in Russos, Danos, &c. Denique uti imperans alienare nequit regnum vel regni partem: ita nec abtrumpere se debet pars altera invita, id enim pro rebellione esset habendum, e. g. Corsi subducere se volebant injustissime rei publicæ Genuensem. Attamen nec hic necessitatem habere legem facile patet; hinc si hostis partem avellit, etiam haec jure prestat homagium.

C A P U T X V I .

De Bello & Pace.

S. I.

Intra jura majestatis, de quibus adhuc ex instituto actum, est etiam *jus belli & pacis*, idque adeo magni momenti, ut GROTIUS ideo totum *jus gentium publicum universale* *jus belli & pacis* vocat, atque ita inscriperit opus suum incomparabile. Agitur hoc capite 1) de *iustitia belli*, S. I., 2) *de modo bellum gerendi*, S. 5, 11. 3) *de acquisitionibus per bellum*, S. 12, 14. 4) *de conservario belli*, id est, *de pace*, S. 15. ad fin.

De *justitia belli* duo queri possunt: 1) *an in genere bellum geri licet?* S. I. 2) *quoniam in specie sint causa belli specifica?* S. 2, 4. 1) Quoniam in genere bellum pro illico, aut falso pro indigno Christiani gerere habeant, supra vidimus h. i. cap. 8. S. 5. ubi & ERASMI argumenta profligavimus, quæ jam repete nihil attinet. At quia hic ita dissentit Hobbesius, ut in alterum extremum ruit, & bellum pro statu hominis maxime naturali venditer, etiam huic satisfaciendum erit. *Naturale* dicitur, quod aut a Deo iuditum est creaturis, adeoque ex Dei intentione omnibus inest, quo sensu vivere, edere, bibere, dormire homini naturale esse diximus; aut *naturale* vocamus, quod rationis dictamini congruit, quo sensu conservationem sui, procreationem & educationem sobolis,